

2007-cı ilin 9 ayının yekunları üzrə pul siyasətinin yerinə yetirilməsi vəziyyəti haqqında

1. Makroiqtisadi durum və global iqtisadi proseslər

2007-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında Milli Bank məzənnə və maliyyə sabitliyinin qorunmasına, habelə büdcə-investisiya siyasətinin reallaşmasına dəstək verən pul siyasəti yeritmişdir. Pul siyasəti qarşısında duran vəzifələrin yerinə yetirilməsinə ölkə daxilində və xaricində baş verən iqtisadi proseslər də təsir göstərmişdir.

Makroiqtisadi vəziyyət. Bir neçə il bundan öncə başlamış sıçrayışlı inkişaf cari ildə də davam etmişdir. 2007-ci ilin III rübünün yekunu üzrə ölkədə iqtisadi artım 27.1%, o cümlədən neft sektorunda 43.5%, qeyri-neft sektorunda isə 8.9% təşkil etmişdir. Dövr ərzində sənaye məhsulunun 27%, kənd təsərrüfatı məhsulunun 4.1%, inşaata investisiya qoyuluşunun 15.1%, nəqliyyatda yük daşınmasının 19.2%, rabitə xidmətlərinin 19.9%, əmtəə dövriyyəsinin 14.9%, pullu xidmətlərin 33.1% artımına nail olunmuşdur.

Bazar iqtisadiyyatlı ölkə statusu üçün vacib şərt olan **özəl sektorun** iqtisadiyyatdakı rolu da artmaqdadır. 2007-cı ilin yanvar-sentyabr aylarında ÜDM-in 80%-dən çoxu, o cümlədən sənaye məhsulunun 78.4%-i, kənd təsərrüfatı məhsulunun demək olar ki, hamısı, əsaslı kapitala investisiya qoyuluşlarının 56.1%-i, yükdaşımaların 66.9%-i qeyri-dövlət bölməsinin payına düşmüşdür.

Cari ilin 9 ayında **inflyasiya** yeni inkişaf mərhələsi üçün səciyyəvi olan tələbin artımı kimi əhəmiyyətli amillərdən, struktur islahatları çərçivəsində aparılan kommunal sektorun islahatı tədbirlərindən və Azərbaycanın idxal etdiyi bir sıra ərzaq məhsullarının (şəkər, buğda və s.) dünya bazar qiymətlərinin yüksəlməsindən irəli gəlmişdir.

2007-ci ilin sentyabr ayında inflyasiya ötən ilin dekabrına nəzərən 11% təşkil etmişdir. Dövr ərzində ərzaq məhsulları 7.9%, qeyri-ərzaq məhsulları 7.4%, xidmətlər isə 23.9% bahalaşmışdır. Ərzaq məhsullarının bahalaşması meyvə və tərəvəzdən, qeyri-ərzaq məhsulları inşaat və təsərrüfat materiallarından, xidmətlər isə iaşə və məişət xidmətləri üzrə qiymət artımından təsirlənmişdir.

Son illər Azərbaycanın **xarici ticarət balansında** müsbət olunan müsbət meyllər bu ildə də davam etmişdir. Dünya bazarında neftin qiymətinin rekord səviyyəyə çatması, eyni zamanda qeyri-neft sektorunun dinamik inkişafı ölkənin xarici balansının daha da yaxşılaşmasına zəmin yaratmışdır. Xarici ticarət dövriyyəsi yanvar-avqust aylarında 7406.6 mln.\$ təşkil etmişdir ki, bunun da 3991.9 mln. \$-ı ixracın, 3414.7 mln. \$-ı isə idxalın payına düşür.

Əhalinin sosial vəziyyətinin də yaxşılaşması davam etmişdir. Belə ki, yanvar-sentyabr aylarında orta aylıq əmək haqqı 177.6 AZN-ə çatmış və onun artım tempi 28.2% təşkil etmişdir.

Dünya maliyyə və əmtəə bazarlarında baş verən meyllər. Aparıcı ölkələrin iqtisadiyyatında baş verən proseslər onların maliyyə bazarlarının indikatorlarında öz əksini tapmışdır.

Hesabat dövründə ABŞ dollarının **məzənnəsi** dünyanın aparıcı valyutalarına nəzərən əsasən azalmaq istiqamətində dəyişmişdir. Belə ki, 2007-ci ilin 9 ayında ABŞ dollarının məzənnəsi avroya nəzərən 8.2%, Rus rubluna nəzərən 5.5%, İsveçrə frankına nəzərən 5.3%, İngilis funt sterlinginə nəzərən 4.7%, Qazax təngəsinə nəzərən 3.5%, Türkiyə lirəsinə nəzərən 16%, Yapon yeninə nəzərən 2.6% dəyərdən düşmüşdür.

Qeyd edək ki, dövr ərzində Federal Ehtiyat Sisteminin uçot dərəcəsini 5.25%-dən 4.75% səviyyəsinə qədər endirmiş, Avropa Mərkəzi Bankının əsas faiz dərəcəsi 2 dəfə dəyişdirilərək isə 3.5%-dən 4% səviyyəsinə qaldırılmışdır.

Hesabat dövrü ərzində əsas **fond indekslərinin** səviyyəsi yüksəlmişdir. Belə ki, Nyu York Fond Birjasında hərraca çıxarılan 30 ən iri sənaye şirkətinin orta qiymətini əks etdirən *Dow Jones indeksi* 12.2%, ABŞ-ın 100 ən iri yüksək texnoloji şirkətinin səhmlərinin qiymətləri əsasında hesablanmış *Nasdaq indeksi* 11.3%, Avropanın 100 ən iri şirkətinin səhmlərinin qiymətləri əsasında hesablanmış *FTSE eurotop 100 indeksi* 4.9%, Almaniya Fond Birjasında hərraca çıxarılan 100 ən iri şirkətin səhmlərinin orta qiyməti-*DAX indeksi* 19.1% yüksəlmiş, Tokio Fond Birjasında hərraca çıxarılan 225 ən iri şirkətin səhmlərinin qiymətləri əsasında hesablanmış *Nikkei indeksi* isə 1.4% azalmışdır.

2007-ci ilin 9 ayında dünya bazarında Brent markalı **neftin orta qiyməti** 67.4 ABŞ dolları təşkil etmişdir. Bu da ilin əvvəli ilə müqayisədə (55.6\$) 21.1% çoxdur.

Hesabat dövrü ərzində dünya bazarlarında **qızılın qiymətinin** artması davam etmişdir. Belə ki, beynəlxalq bazarda qızılın unsiyasının qiyməti ilin əvvəlində 606.9 ABŞ dolları olduğu halda, sentyabr ayının sonuna 21.4% (və ya 129.8 ABŞ dolları) artaraq 736.7 ABŞ dolları səviyyəsinə yüksəlmişdir. Qızılın dünya bazarlarında qiymətinin kəskin yüksəlməsinə əsas səbəb İranın nüvə proqramı ətrafında yaşanan qeyri-müəyyənlik nəticəsində investorlar tərəfindən etibarlı investisiya obyektinə olan qızıla marağın artması olmuşdur.

2. Pul siyasəti

Pul siyasətinin hədəflərinə nail olunması vəziyyəti. Yüksək iqtisadi artım ilə əlaqədar pula tələbin sürətlə genişlənməsi şəraitində 2007-ci ilin 9 ayında Milli Bankın pul siyasəti qarşısında məzənnə sabitliyinin qorunması, iqtisadiyyatın pula olan tələbatının ödənilməsi, habelə bank-maliyyə sistemində sabitliyin qorunması kimi vəzifələr qoyulmuşdur.

Təcrübə göstərir ki, neft gəlirlərinin sürətlə artması şəraitində mərkəzi bank qarşısında duran ən vacib prioritet bu gəlirlərin valyuta bazarına, maliyyə sisteminə və milli valyutaya neqativ təsirinin neytrallaşdırılmasıdır. Bunu nəzərə alaraq Milli Bank ötən il olduğu kimi, ötən dövr ərzində də valyuta bazarında neft pullarının izafi hissəsini sterilizasiya etməklə **manatın məzənnəsinin sabitliyini** qorumuşdur.

Valyuta bazarında təklif ilə tələb arasında əhəmiyyətli fərqi çəvik hamarlanması nəticəsində cari il ərzində möhkəmlənmə tempi cəmi 2.3% olmuşdur. Qeyd edək ki, bu proses digər qonşu neft ölkələrində daha sürətlə baş

verir. Təhlillər göstərir ki, Milli Bank bazara müdaxilə etməsəydi, manat ilin əvvəlindən ikirəqəmli tempə möhkəmlənə bilərdi.

Milli Bank valyuta bazarında tələb və təklifi tənzimləmək yolu ilə manatın məzənnəsinə təsir etmişdir. 9 ay ərzində Milli Bankın valyuta bazarına müdaxiləsi alışıyönlü olmuş və 1131 mln. \$ təşkil etmişdir. Məhz Milli Bankın valyuta bazarına aktiv alışıyönlü müdaxilələri manatın məzənnəsinin kəskin möhkəmlənməsinin qarşısını almışdır.

Qeyd edilən dövrdə manatın əsas ticarət partnyoru olan ölkələrin valyutalarına nisbətən orta dəyişimini xarakterizə edən nominal effektiv məzənnəsi ucuzlaşmışdır. Belə ki, 2007-ci ilin sentyabr ayında 2006-cı ilin dekabrına nəzərən ümumi ticarət dövriyyəsi üzrə 2.2%, idxal üzrə 1.9% ixrac çəkili isə 2.3% dəyərdən düşmüşdür. Bu dövrdə qeyri-neft sektoru üzrə nominal effektiv məzənnə ümumi ticarət dövriyyəsi üzrə və idxal çəkili 2%, ixrac çəkili isə 2.1% ucuzlaşmışdır.

Manatın real effektiv məzənnəsi isə (neft sektoru daxil olmaqla) 2007-ci ilin sentyabr ayında ötən ilin dekabrına nəzərən ümumi ticarət dövriyyəsi üzrə 4.9%, idxal çəkili 4.5%, ixrac çəkili isə 5.1% bahalaşmışdır. Nominal valyuta məzənnələrinin dəyişməsi ümumi ticarət dövriyyəsi üzrə real effektiv məzənnəyə 46%, qiymətlərin dəyişimi isə 54% təsir göstərmişdir (neft sektoru daxil olmaqla). Real effektiv məzənnənin dəyişiminə nominal valyuta məzənnələrinin dəyişimi azaldıcı, qiymətlərin dəyişimi isə artırıcı təsir göstərmişdir.

Qeyri-neft sektoru üzrə real effektiv məzənnə 2007-ci ilin sentyabr ayında ötən ilin dekabrına nəzərən ümumi ticarət dövriyyəsi üzrə 3.7%, idxal çəkili 4%, ixrac çəkili isə 1.8% möhkəmlənmişdir.

Effektiv məzənnə indeksləri ölkənin rəqabət qabiliyyətini uzunmüddətli dövrdə qiymətləndirmək üçün daha məqsəduyğundur. Bu baxımdan effektiv məzənnə indekslərinin 2000-ci ilin dekabrından etibarən olan dinamikasına nəzər yetirmək məqsəduyğun olardı. 2007-ci ilin sentyabr ayında 2000-ci ilin dekabrına nəzərən real effektiv məzənnə neft sektoru da daxil olmaqla ümumi ticarət dövriyyəsi üzrə 6.6%, idxal üzrə 8.7%, ixrac üzrə 4.9% dəyərdən düşmüşdür. Qeyri-neft sektoru üzrə də real effektiv məzənnənin aşağı düşməsi baş vermişdir. Belə ki, neft sektoru istisna olmaqla 2000-ci ilin dekabrına nəzərən real effektiv məzənnənin aşağı düşməsi tempi ümumi ticarət dövriyyəsi üzrə 12.4%, idxal üzrə 10.2%, ixrac üzrə isə 22.9% təşkil etmişdir.

Uzunmüddətli dövrdə real effektiv məzənnənin azalması onunla əlaqədardır ki, bu dövrdə ticarət partnyoru olan ölkələrdə inflyasiya tempi Azərbaycandakı inflyasiyanı üstələmişdir. Beləliklə, uzunmüddətli dövrdə (2000-2007-cı illərdə) manatın real effektiv məzənnəsi ucuzlaşmışdır ki, bu da Azərbaycanın əsas ticarət partnyoru olan dövlətlərlə xarici ticarət şəraitinin əlverişli olduğunu göstərir.

Milli Bankın sərəncamında olan valyuta ehtiyatlarının həcmi 2007-cı ilin 9 ayının sonuna ilin əvvəli ilə müqayisədə (1967,3 mln. ABŞ dolları) 59.4% və ya 1168.3 mln. ABŞ dolları artaraq 3135.7 mln. ABŞ dollarına çatmışdır.

2007-ci ilin ötən dövründə iqtisadi artımın daha da sürətlənməsi şəraitində **pul tələbinin** artımı davam etmişdir. Sentyabr ayının sonuna geniş mənada manatla pul kütləsi (M-2) 60.1% artaraq 3421.4 mln. AZN-ə çatmışdır. İlin əvvəlindən bəri

qeyri-neft iqtisadiyyatının pulla təminatı göstəricisi - monetləşmə əmsalı 12.6 faiz bəndi yüksəlmişdir.

Bank sisteminin pul yaratmaq qabiliyyətini xarakterizə edən göstəricilərin yaxşılaşması müşahidə edilmişdir. Belə ki, pul multiplikatoru (manatla geniş pul kütləsinin manatla pul bazasına nisbəti) ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 7.8% artaraq 1.38-ə çatmışdır. Ölkədə bank infrastrukturunun sürətli inkişafı, xüsusən də mütərəqqi ödəniş sistemlərinin tətbiqi, iri və xırda ödənişlər üzrə banklararası elektron hesablaşmalar sisteminin genişlənməsi, plastik kart dövriyyəsinin ekspansiyası, postterminalların quraşdırılması bank sisteminin pul yaratmaq qabiliyyətinin artmasına əlavə stimül verməkdədir. Nağd pulun geniş pul kütləsindəki xüsusi çəkisi son bir ildə 5% azalmışdır.

Yüksək makroiqtisadi dinamika və bank sisteminin sıçrayışlı inkişafı **maliyyə sabitliyinin** diqqət mərkəzində saxlanmasını daha da aktuallaşdırmışdır. Milli Bankın valyuta sabitliyinə yönəldilmiş pul və məzənnə siyasəti ölkədə maliyyə sabitliyinin qorunmasına yardım etmişdir. Maliyyə sabitliyinin möhkəmləndirilməsi məqsədilə Milli Bank eyni zamanda bankların sağlamlaşdırılması və rəqabət qabiliyyətinin artırılması üçün onların ardıcıl kapitallaşması, maliyyə və inzibati idarəetmə sistemlərinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində məqsədli tədbirlər həyata keçirmişdir.

Nəticədə 2007-ci ilin 9 ayı ərzində iqtisadiyyatda artan pul kütləsi ev təsərrüfatları və korporativ sektorun yığımlarına çevrilmiş, bu yığımlar qeyri-neft sektorunda investisiyalara sürətlə transformasiya olunmuşdur. Bank aktivləri 2007-ci ilin 9 ayında 54% artmışdır. Bank aktivlərinin keyfiyyəti yüksəlmiş, bankların sağlamlığı daha da güclənmiş, onlar risklərinə adekvat səviyyədə kapitala, müştərilərin tələblərini vaxtında və tam həcmdə yerinə yetirmək qabiliyyətinə malik olmuşdur.

Pul siyasətinin alətləri. *Milli Bank nəzərdə tutduğu hədəflərə nail olmaq üçün açıq bazar əməliyyatları, faiz dərəcələri, habelə məcburi ehtiyat normaları kimi alətlərdən istifadə etmişdir.*

Pul kütləsinin inflyasyon potensiala malik hissəsini sterilizasiya etmək üçün Milli Bank özünün qısamüddətli notlarından istifadəni davam etdirmişdir. Hesabat dövrü ərzində notların yerləşdirilməsi üzrə Milli Bank tərəfindən 38 auksion keçirilmişdir. Emissiyanın ümumi həcmi 1745 mln. AZN, yerləşdirilmiş notların həcmi isə 1214,9 mln. AZN təşkil etmişdir. Hesabat dövrü ərzində Milli Bankın qısamüddətli notları üzrə orta ölçülmüş gəlirlilik azalaraq, dövrün əvvəlində keçirilmiş ilk auksiondakı 12,33%-dən sonuncu auksionda 6,2%-dək enmişdir. Notlar üzrə təkrar bazarın həcmi 167,7 mln. AZN təşkil etmişdir ki, bu da 2006-cı ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 2.1 dəfə artıqdır.

Bankların likvid vəsaitlərə ehtiyacını, onların müştərilər qarşısında öhdəliklərin vaxtında icrasını təmin etmək məqsədilə hesabat dövründə aparılmış REPO əməliyyatlarının həcmi 1074,4 mln. AZN təşkil etmişdir. Hesabat dövrü ərzində əks-REPO (1 günlük) üzrə həyata keçirilən əməliyyatların ümumi həcmi 37,5 mln. AZN təşkil etmişdir.

Milli Bank iqtisadiyyatın müəyyən hərətlənməsini nəzərə alaraq pul siyasətini bir qədər sərtləşdirmək məqsədilə faiz dəhlizinin əsas göstəricisi olan

uçot dərəcəsinə 2 dəfə artıraraq 9,5%-dən 13%-ə çatdırmışdır. Faiz dəhlizinin digər parametrləri olan əks-REPO dərəcəsi 19%, REPO dərəcəsi isə 5% səviyyəsində müəyyənləşdirilmiş və 2 aprel 2007-ci il tarixindən etibarən dəyişdirilməmişdir.

3. Maliyyə bazarları

Kredit qoyuluşları. 2007-ci ilin sentyabr ayının sonuna kredit qoyuluşlarının həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 86.4%, ilin əvvəli ilə müqayisədə isə 59% artmışdır. Kredit qoyuluşunun ÜDM-də xüsusi çəkisi (qeyri-neft sektorunun ÜDM-i üzrə) ilin əvvəlindən bəri 22.2 faiz bəndi artmışdır.

Yeni verilmiş kreditlərin həcmi 2007-cı ilin yanvar-sentyabr 4531.9 mln. AZN təşkil etmişdir ki, bu da ötən ilin müvafiq dövründə olduğundan 2 dəfə çoxdur. Son bir ildə yeni verilmiş kreditlərin məbləği kredit borcları üzrə ödənişlərin məbləğini xeyli üstələmişdir. Bunun nəticəsidir ki, kredit qoyuluşlarının xalis artımı 1741.7 mln.AZN təşkil etmiş və beləliklə kredit qoyuluşlarının qalığı 01.10.07 tarixinə 3756.8 mln.AZN-ə yüksəlmişdir.

Təhlil olunan dövrün sonuna cəmi kredit qoyuluşunun 97.4%-ni banklar tərəfindən verilən kreditlər, 2.6%-ni isə qeyri-bank kredit təşkilatlarının kreditləri təşkil etmişdir. Son bir ildə banklar tərəfindən kredit qoyuluşları 87.1%, qeyri-bank kredit təşkilatlarının kreditləri isə 63.1% artmışdır.

Son illər həyata keçirilən iqtisadi islahatların nəticəsi olaraq özəl sektorun iqtisadiyyatda rolunun artması kredit qoyuluşlarının strukturunda da özəl sektorun payının yüksəlməsi ilə müşayiət olunmaqdadır. Belə ki, özəl sektora kreditlərin cəmi kredit qoyuluşlarında xüsusi çəkisi 91.8%-ə yüksəlmişdir.

Təhlil olunan dövr ərzində iqtisadiyyata kredit qoyuluşlarının artımı təsərrüfat subyektlərinin bütün növləri üzrə yüksək olmuşdur. Qeyri-maliyyə müəssisələri olan hüquqi şəxslərə kredit qoyuluşları ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 71% artmış və onun cəmi kredit qoyuluşunda xüsusi çəkisi 62% təşkil etmişdir. Son bir il ərzində sənaye və istehsalə yönələn kreditlərin məbləği 67.6% artaraq 270.1 mln.AZN, ticarət və xidmətə verilən kreditlərin məbləği 74.3% artaraq 988.8 mln.AZN, kənd təsərrüfatı və emalə yönələn kreditlərin məbləği 27.2% artaraq 162.7 mln.AZN, nəqliyyat və rabitə sektorlarına verilən kreditlərin məbləği isə 37.2% artaraq 278.1 mln.AZN təşkil etmişdir. İqtisadiyyatın digər sahələrinin inkişafına təkan verə biləcək sahə olan inşaat və əmlak sektoruna yönələn kreditlərin məbləği 85.5% artaraq 255.2 mln.AZN-ə çatmışdır.

Fiziki şəxslərə verilən kreditlər 2.2 dəfə artaraq 1376.2 mln.AZN təşkil etmişdir ki, bunun da 3.2%-i *plastik kartlarla əməliyyatlar üzrə kreditlərin* payına düşür. Fiziki şəxslərə kreditlərin yüksək tempə artması bir tərəfdən əhalinin gəlir səviyyəsinin və deməli ödəniş qabiliyyətinin yüksəlməsi, digər tərəfdən isə banklar tərəfindən təklif olunan kredit xidmətlərinin çeşidinin artması ilə izah olunur. Son vaxtlar ipoteka kreditləşməsi mexanizminin işə düşməsi də fiziki şəxslərə kreditlərin yüksək tempə artmasına əlavə stimül verməkdədir.

Manatın sərbəst dövrəli valyutalara nəzərən məzənnəsinin möhkəmlənməsi və eləcə də denominasiyanın real bəhrələr verməyə başlaması kredit qoyuluşlarının

valyuta strukturuna da təsir göstərməkdədir. 2007-cı ilin sentyabr ayında ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə xarici valyuta ilə kredit qoyuluşları 46.9% artdığı halda, manatla kredit qoyuluşları 2.4 dəfə artmışdır. Nəticədə milli valyuta ilə kredit qoyuluşlarının cəmi kredit qoyuluşlarında xüsusi çəkisi 11.9 faiz bəndi artmışdır. 1 oktyabr 2007-ci il tarixinə kredit qoyuluşlarında xarici valyuta ilə verilən kreditlərin xüsusi çəkisi 44.3% təşkil etmişdir.

Son vaxtlar bankların kapital və əmanət bazasının genişlənməsi, dövlətin sahibkarlığa maliyyə dəstəyinin güclənməsi, habelə ipoteka kreditləşməsi mexanizminin işə düşməsi uzunmüddətli kredit qoyuluşlarının artması üçün əlverişli şərait yaratmaqdadır. 2007-ci ilin sentyabr ayının yekunu üzrə ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə qısamüddətli kredit qoyuluşları 46.1% artdığı halda, uzunmüddətli kredit qoyuluşları 2.3 dəfə artmışdır. Nəticədə dövr ərzində kredit qoyuluşlarının strukturunda uzunmüddətli kreditlərin xüsusi çəkisi 10.8 faiz bəndi artmış və 01.10.2007-ci il tarixinə 60.9% təşkil etmişdir.

Regionların sosial-iqtisadi inkişafı istiqamətində görülmüş işlərin nəticələri kredit qoyuluşlarının regional strukturunda da tapır. Kredit təşkilatlarının regionlar üzrə şəbəkəsinin genişlənməsi regionlarda fəaliyyət göstərən iqtisadi subyektlərin kreditlər əldə etmək imkanlarını genişləndirir. 2007-ci ilin sentyabr ayının yekunu üzrə kredit qoyuluşlarının 84%-i Bakı şəhərinin, 16%-i isə regionların payına düşmüşdür.

2007-ci ilin sentyabr ayında kreditlər üzrə faiz dərəcələrində kəskin dəyişikliklər baş verməmişdir. 2007-cı ilin sentyabr ayında milli valyuta ilə kreditlər üzrə orta faiz dərəcələri ötən ilin müvafiq ayına nisbətən 0.81% artmış və 01.10.07 tarixinə 17.06% təşkil etmişdir. Manatla hüquqi şəxslər üzrə orta faiz dərəcələri ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 0.57% bəndi artaraq 15.33%, fiziki şəxslər üzrə orta faiz dərəcələri isə cəmi 0.06% bəndi artaraq 19.98% təşkil etmişdir. Xarici valyutada verilmiş kreditlər üzrə orta faiz dərəcələri ötən ilin sentyabrında olduğu kimi 17.15% səviyyəsində olmuşdur. Bu dövrdə hüquqi şəxslərə xarici valyutada verilən kreditlər üzrə orta faiz dərəcəsi ötən ilin sentyabrındakı 15.02%-dən hesabat dövrünün sonuna 14.64%-ə enmiş, fiziki şəxslərə verilən kreditlər üzrə faiz dərəcəsi isə 21.67%-dən 21.78%-ə qalxmışdır. Manatla kreditlərlə depozitlər arasındakı fərq 01.10.2006-cı ildəki 5.53%-dən 01.10.2007-ci il tarixinə 6.06%-ə qalxdığı halda xarici valyutada kreditlərlə depozitlər arasındakı fərq 5.68%-dən 4.46%-ə enmişdir.

Depozit bazarı. 2007-ci ilin 9 ayının sonuna əmanət və depozitlərin həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 60.6% artaraq 2900.1 mln. AZN-ə çatmışdır. O cümlədən hüquqi şəxslərin depozitləri 47.5% artaraq 1640.8 mln. AZN təşkil etmişdir.

Fiziki şəxslərin əmanətlərinin artımı da davam etmişdir. Belə ki, fiziki şəxslərin əmanətləri son bir ildə 81.6% artmış və 1259.3 mln. AZN təşkil etmişdir. Hesabat dövrünün sonuna banklar tərəfindən cəlb olunmuş əmanətlərin 63.3%-i özəl bankların payına düşmüşdür.

Qeyd edək ki, rezidentlərlə yanaşı **qeyri-rezident fiziki şəxslər** tərəfindən də əmanət qoyuluşları yüksək tempə artmaqdadır. Belə ki, sentyabr ayının sonuna

ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə qeyri-rezident fiziki şəxslərin əmanətləri 2.6 dəfə artmışdır.

Əmanətlərin valyutalar üzrə strukturunun təhlili iqtisadi subyektlərin manata olan inamının artdığını göstərir. Belə ki, ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə əhalinin xarici valyuta ilə əmanətləri 44.4% artdığı halda, **manatla əmanətlər** 3 dəfə artmışdır. Bu amil pul kütləsinin strukturunu yaxşılaşdırmaqla manatın iqtisadi dövriyyədə rolunun daha da möhkəmlənməsinə əlverişli zəmin yaradır.

Banklararası pul bazarı. Hesabat dövrü ərzində Mütəşəkkil Banklararası Kredit Bazarında əqdlər manat və ABŞ dollarında bağlanmışlar. Manatla bağlanmış əqdlərin ümumi həcmi 19,4 mln. AZN təşkil etmişdir. Bağlanmış əqdlər üzrə orta illik faiz dərəcəsi 15,9% təşkil etmişdir. Müvafiq dövr ərzində ABŞ dolları ilə bağlanmış əqdlərin ümumi həcmi 24,7 mln ABŞ dolları və orta illik faiz dərəcəsi 12,9% təşkil etmişdir. Verilmiş kreditlərin müddəti 3-360 gün diapozonunda olmuşdur.

2007-ci ilin yanvar-sentyabr ayları ərzində dövlətin qiymətli kağızları ilə “bank-bank” sxemi üzrə banklararası repo əməliyyatların ümumi həcmi 135,2 mln. manat təşkil etmişdir. Banklararası repo əməliyyatları üzrə orta ölçülmüş gəlirlilik 9,3% təşkil etmişdir. Aparılmış əməliyyatların müddəti 1-7 gün diapozonunda olmuşdur.

Dövlət qısamüddətli istiqrazlar bazarı. 2007-ci ilin 9 ayı ərzində Maliyyə Nazirliyi tərəfindən Dövlət qısamüddətli istiqrazların yerləşdirilməsi üzrə 38 hərrac keçirilmişdir. Elan olunmuş buraxılışların həcmi 212 mln. AZN, yerləşdirilmiş DQİ-lərin həcmi isə 144,6 mln. AZN təşkil etmişdir. Orta ölçülmüş gəlirlilik ilk hərracda 10,02% təşkil etdiyi halda, son hərracda 10,4% səviyyəsinə yüksəlmişdir. DQİ-lər üzrə təkrar bazarın həcmi 15,8 mln. AZN təşkil etmişdir.

Valyuta bazarı. Valyuta bazarının həcmi 2007-ci ilin yanvar-sentyabr ayları ərzində ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 2 dəfə artaraq 14 mlrd. ABŞ dolları təşkil etmişdir. Valyuta əməliyyatlarının 82.6%-i ABŞ dolları ilə, 14.9%-i Avro ilə, 2.1%-i Rusiya rublu ilə və 0.3%-i digər valyutalarla aparılmışdır. Ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə avro ilə əməliyyatların xüsusi çəkisi 4% bəndi yüksəlmişdir.

Beləliklə, 2007-ci ilin ötən dövrü ərzində Milli Bank tərəfindən yeridilmiş pul siyasəti iqtisadiyyatın pula olan tələbatının ödənilməsinə, məzənnə sabitliyinin və maliyyə stabilliyinin qorunmasına müsbət təsir göstərmişdir.